

I de folkestyrte land, hvor folks interesser og rettsoppfatning har satt sitt preg på samfunnslivet, er det kanskje mer grunn til å understreke våre samfunnsmessige plikter enn våre menneskerettigheter. Men det er et både riktig og moderne synspunkt at rettigheter har vi fått for å bruke dem på samfunnsmessig vis. Rett og plikt høyrer sammen. Det var derfor i beste overensstemmelse med moderne jus, da Chr. Hornsrud i sin tid skrev, at det å eie jord er å ha et embete.

Menneskerettighetene, slik de ble utformet gjennom den nordamerikanske uavhengighetserklæring av 1776 under den franske revolusjon og av F.N.s generalforsamling 10. desember 1848 har sin rot i naturretten. Denne framhevet det almengyldige og uforanderlige i retten, motsatt den positive lovgivning. Naturretten sto i særlig høy gunst under det opplyste eneveldet fram mot den franske revolusjon. Når Adolf Hitler ville ha domstolene til å dømme etter sin vilje framfor etter lovens bokstav, påberopte han seg nok også en slags germansk naturret. Naturretten er i de senere år likevel blitt tillagt stigende betydning, og en av grunnene er vel dens nære sammenheng med hele vår kulturarv fra Rom og Grekenland, og ikke minst fra Jesu brorskapslære. En annen meget vesentlig grunn er de void-

somme krenkelser av individets rett og interesser, som vi har opphevd under krig og diktatur. I slike tider, når den skrevne lov blir satt til side, blir den uskrevene rettferdets lov en lyssende realitet.

Hva vi ikke må overse, er at formuleringen av menneskerettighetene i høy grad har vært tids- og situasjonsbestemt. Det er jo alltid behovet som skaper de gode og praktiske lovregler, men det er lett å merke at det praktiske behov også har bestemt hvilke menneskerettigheter ble utbasunert som særlig ukrenkelige og hellige.

I vårt hundreår har det sosiale syn på menneskerettighetene hatt sitt store gjennombrudd. Weimar-forfatningen av 1919 brøt nok ikke med det nedarvede, private ervervsliv, men bygde på den grunnsetning at eiendom forplikter. Bearbeidelse og utnyttelse av jorden er «en plikt overfor samfundet. Den verdistigning av Jorden som er opstået uten en anvendelse av arbeide eller kapital på ejendommen skal nyttiggjøres for samfundet».

Flere forfatninger har fulgt i Weimarforfatningens spor. Den sovjet-russiske forfatningen av 1936 taler mindre om individets rettigheter enn om de gode samfunnet påtar seg overfor den enkelte. Dette var sterkt framme også på den sovjetrussiske kongress i 1918. Ved å oppheve den private eiendomsrett til produk-

sjonsmidlene, skal utbyttingen av det enkelte individ fjernes. Sterkt påvirket av Sovjet-Russland, skyver også forfatningene innen de såkalte folkedemokratier individenes sosiale funksjon i forgrunnen. Individets politiske frihet og uavhengighet spiller en mindre rolle.

Tilsynelatende har kanskje det som her er nevnt bare historisk og teoretisk interesse. I virke-

CARL BONNEVIE:

Menneskerettighetene

ligheten fører det oss fram til dagsaktuelle spørsmål både i norsk og internasjonal politikk. For Norges vedkommende er det jo åpenbart at grunnloven av 1814, som ellers har undergått mange forandringer, har bevart sitt opprinnelige preg når det gjelder menneskerettighetene. — Uten store ord om individets rettigheter inneholder grunnlovens siste kapittel en rekke velkjente bestemmelser, som alle viser påvirkning av de nordamerikanske forfatningers og den franske menneskerettighets-erklærings individuelle syn. At det ene individ kan skade og undertrykke det annet, økonomisk og sosialt, nettopp ved hjelp av sine rettigheter til eiendom og erverv, ser

Menneskerettighetene hører ikke med til den klarste del av jusen. Men i all rettsutvikling foregår det en gjæringsprosess, og den uklare gjæringen er ikke det minst viktige på veien fram mot den sikre jus og den skrevne lov. Menneskerettighetene er sterkt preget av en slik uklar og rettskappende gjæring.

Det vil sikkert bli innvendt at her blir det forsøkt å smugle både sosialisme og økonomisk demokrati inn i grunnloven. Det kan også sies at dette her gjelder noe mer enn menneskerettigheter og iallfall noe helt annet enn det fedrene på Eidsvold tenkte på. Men hovedspørsmålet må dels være, om dette nye grunnlovsinhold stemmer med vårt folks grunnsyn på rett og

10. november 1952

en ikke noe om i 17. maigrunnloven. —

Som det vil være kjent skal Stortinget i høst ta stilling til grunnlovsforslag, som tilsikter å gi grunnloven et mer sosialt innhold.

Det foreligger således regjeringens forslag om rett og plikt til arbeid. Videre forslag som bl.a. skal hindre misbruk av fast eiendom — som vil sette inntekt i rimelig forhold til arbeid og risiko og gi arbeiderne innflytelse på bedriftsledelsen. Om forslagene i sin helhet vil bli vedtatt med grunnlovsmessig flertall, er vel mer enn tvilsomt. Men det blir adgang til å stemme særskilt om enkelte punkter, vedta noen og forkaste andre.

brorskap mennesker imellom, dels om det er et politisk behov for slike nye bestemmelser. Her får det være nok å peke på at vi utvilsomt blir akterutseilt av den alminnelige europeiske tendens, om vi ikke foretar grunnlovsendringer i denne retning. En ganske særlig vekt har det også at vårt slektledd står midt oppe i en maktkamp mellom masse-menneskets innordning under byråkratisk diktatur og de selvstendige individets meningskamp, interessekamp og samarbeid. Skal vi seire i denne maktkampen, må vårt demokrati ikke miste sin handlegkraft ved innbyrdes strid om spørsmål der det overveidende flertall har tatt sitt standpunkt. Det betyr der-

for en stor og nødvendig styrkelse, om et mer sosialt grunnsyn kommer til uttrykk i grunnloven. Det er vel egentlig den samme erkjennelse som har skapt de mange nye grunnlovbestemmelser som gir vernet om menneskerettighetene et sosialt innhold. Det som er innarbeidet i grunnloven kan langt lettere enn de innbyrdes stridende partiprogrammer bli en del av folkebevissheten og et ledd i folkeopdragelsen. Med all respekt for de eldre tiders kamp for menneskerettighetene, er oppgaven i dag å utvide denne kampen til en kamp også for sosial og økonomisk rettferd.

Det er sagt om den gamle Cicero og om Immanuel Kant at de begge var på jakt etter «den rettferdige lov». Cicero som levde noen slektledd før Kristus, skrev et sted (De legibus 1—17) at vi nå skal prøve å avdekke hele den rekke av internasjonal rettferdighet og lov på et slikt vis at vår egen borgerrett bare blir en liten avkrok av den. Men nettopp slik er oppgaven også i dag når vi drøfter menneskerettighetene.

Det er forholdsvis lett å fantasere om de rettsregler som skal gjelde folkene imellom, når vi er nådd fram til en verdensomfattende rettsordning. I dag og kanskje i slektledd framover står vi i en maktkamp og en meningskamp mellom øst og vest, hvor det beror også på vår moralske

og ideologiske utrustning, om vestens kultur skal beholde sin ledende stilling i de store deler av verden og i de for en stor del tilbakefallende land som i dag mer er objekter enn aktive deltakere i kampen mellom øst og vest.

Mens kommunikasjoner og hele den materielle utvikling har åpnet hele verden for oss, må vi erkjenne at vårt syn på menneskerettighetene først har fått sin utforming i de siste hundre år, kanskje ensidig påvirket av utviklingen i vår lille del av verden. Og mon vi ikke bør vakte oss for en viss selvtilfredshet, særlig i forhold til diktaturlandene, når vi taler om individets rettigheter? Mon vi ikke bør prøve å lytte oss til hva østens folk med sin til dels eldgamle åndskultur og de tilbakeliggende folk i det hele mener om rett og urett mennesker imellom? Mon vi ikke da også vil forstå at hele folkeslag og hele folkegrupper føler seg krenket både som individer og folk av vestens folk og «den hvite rase», som er rykket inn i deres land?

De to verdenskriger og dannelsen av Nasjonenes Forbund og De forente nasjoner har brakt oss disse spørsmålene nær inn på livet. Krigen gjaldt jo alle, og alle hadde krav på å vite hva de kjempet for. Da president Wilson 8. januar 1918 la fram sine 14 punkter, sa han, at jorden må

(Over til side 6).

113499

Menneskerettighetene

(Forts. fra side 4)
bli et godt og trygt sted å leve på, og at den især må bli et trygt sted for ethvert fredsel-skende folk, som slik som vårt ønske å leve sitt eget liv, selv bestemme sine institusjoner, og være sikker på rettferd og rimelig behandling av andre folk i verden og være trygg for vold og egennyttige angrep.

I Atlanterhavserklæringen august 1942, som først ble undertegnet av president Roosevelt og Winston Churchill og som senere fikk tilslutning av 50 stater, ble det bl.a. stilt opp som mål «å gjennomføre det videst mulige

samarbeid mellom alle nasjoner på det økonomiske område med det formål å sikre alle, så vel store som små, så vel seirende som besleirede stater, lik adgang til verdenshandelen og råstoffene, som de trenger for sin økonomiske trivsel. Et skritt videre i forståelse av folkenes rett og folkenes interesser går FN charteret. Her nevnes det som FN's oppgave å «fremme en høyere levestandard, full beskjeftigelse og betingelser for økonomisk og sosialt framskritt og utvikling», videre å fremme «almen respekt for menneskerett og friheter for alle uten hensyn til rase,

kjønn, språk eller religion» (artikkel 55).

Alt dette er vakre ord med sikte både på individets og folkenes rett. Men vi må like bort i den dagsaktuelle politikk for å se behovet for en utdyppning av vårt syn på folkenes rett og på den urett som er øvet mot de tilbakeleggende folk. Det er ikke Jus gentium — folkeretten — vi her tenker på. Folkeretten gir regler om forholdet stater imellom. De tilbakeleggende folk har ikke alltid hatt evne til å danne stater. Den rett de har hatt, har de kanskje mistet gjennom okkupasjon og intervensjon fra hersker-

ARBEIDERBLADET

folkenes — innflytternes — side. Tenk bare på inkafolkets og i det hele indianernes skjebne. Men om de tilbakeleggende folk i dag er rettløse, så gjelder det. Det gjelder i Tunis, Marokko og Sør-Afrika. Det gjelder i Iran og Indo-China og mange steder ellers. Men fram av denne uklare gjæringen vokser det ikke bare en bevissthet om individenes rett, men også om de tilbakeleggende folks rett, som er krenket.

Mens menneskerettighetene i den vestens demokratier, betegner et i store deler tilkjempet resultat, et mål vi har nådd, er mangelen på menneskerettigheter, nasjonalt, politisk, sosialt og økonomisk kjennetegnet på vår tids krise i store deler av verden ellers.

Selvsagt skyldes ikke all elendighet i de tilbakeleggende land sammenstøtet med vestens kultur og imperialismen. Men meget av årsaken ligger nok her, og forstår vi her hele vårt ansvar, gir det et langt bedre grunnlag for en rasjonell politikk enn bare medlidenhet, selv om også medlidenhet er naturlig og berettiget.

Bertrand Russel, gir i sin bok «New Hopes for a changing World», som nettopp er oversatt til norsk, et klart bilde av hva det her gjelder. Med sikte på framtiden skriver Russel at vi må få en internasjonal myndighet som kan hindre slike ødeleggende landbruksmetoder som de som har skapt tørker i Nord-Afrika og Dust Bowl i U.S.A. De som bruker jorden må ikke ha lov til å berike seg ved ødeleggende forbruk av de naturverdier som kommende generasjoner skal leve av. Om oljen i Iran skriver Russel at perserne, sier den tilhører dem, engelskmennene og amerikanerne at den tilhører dem, mens russerne i bakgrunnen håper at den snart skal tilhøre dem. I virkeligheten skulle oljen være alle nasjoners felles eiendom. Sosialistene som ellers er fullt oppmerksom på misbruk av privat eiendom, ser ikke farene ved «nasjonal privat eiendom». Med dette mener Russel eiendom ervervet innenfor en nasjon til fortrenghet for andre. Nettopp den slags investeringer er en stadig krigsfare. Det er ifølge Russel ikke nok at råmaterialer blir nasjonalisert. De må bli internasjonalt og bli rasjonert ut til eventuelle forbrukere etter retningslinjer som har internasjonal godkjennelse. Disse ord av den gamle tenker forenkler kanskje problemene, men de gir iallfall innblikk i de verdenspolitiske spørsmål — det her gjelder.

Skal vestens demokratier beholde sin ledende stilling i de deler av verden der de har fått faste gjennom sin kapital og gjennom kolonisasjon, må de ikke bare stole på sin militære styrke. De må kunne peke på et sosialt og økonomisk program, som gir tillit.

Vi kan hverken vente eller ønske at vestens folk plutselig skulle oppgi sine posisjoner i øst og sør. Derved ville plasset bare være åpnet for kommunistisk diktatur eller indre oppløsning. Det er reformenes og forhandlingenes vei vi må ønske blir fulgt.

Så sant menneskerettighetene også gjelder folkenes rett til frihet fra politisk, sosial og øko-

Menneskerettighetene

(Forts. fra side 4)
 bli et godt og trygt sted å leve på, og at den især må bli et trygt sted for ethvert fredselkende folk, som slik som vårt ønsker å leve sitt eget liv, selv bestemme sine institusjoner, og være sikker på rettferd og rimelig behandling av andre folk i verden og være trygt for vordet egennyttige angrep.

I Atlanterhavserklæringen august 1942, som først ble undertegnet av president Roosevelt og Winston Churchill og som senere fikk tilslutning av 50 stater, ble det bl.a. stilt opp som mål å gjennomføre det videst mulige

samarbeid mellom alle nasjoner på det økonomiske område med det formål å sikre alle, så vel store som små, så vel seirende som beseirede stater, lik adgang til verdenshandelen og råstoffene, som de trenger for sin økonomiske trivsel. Et skritt videre i forståelse av folkenes rett og folkenes interesser går FN charteret. Her nevnes det som FN's oppgave å «fremme en høyere levestandard, full beskjeftigelse og betingelser for økonomisk og sosialt framskritt og utvikling», videre å fremme «almen respekt for menneskerett og friheter for alle uten hensyn til rase,

kjønn, språk eller religion» (artikkel 55).

Alt dette er vakre ord med sikte både på individets og folkenes rett. Men vi må like bort i den dagsaktuelle politikk for å se behovet for en utdypning av vårt syn på folkenes rett og på den urett som er øvet mot de tilbakeleggende folk. Det er ikke Jus gentium — folkeretten — vi her tenker på. Folkeretten gir regler om forholdet stater imellom. De tilbakeleggende folk har ikke alltid hatt evne til å danne stater. Den rett de har hatt, har de kanskje mistet gjennom okkupasjon og intervensjon fra hersker-

ARBEIDERBLADET

folkene — innflytterne — side. Tenk bare på inkafolkets og i det hele indianernes skjebne. Men om de tilbakeleggende folk i dag er rettløse, så gjør det det. Det gjelder i Tunis, Marokko og Sør-Afrika. Det gjelder i Iran og Indo-China og mange steder ellers. Men fram av denne uklare gjæringen vokser det ikke bare en bevissthet om individenes rett, men også om de tilbakeleggende folks rett, som er krenket.

Mens menneskerettighetene innen vestens demokratier betegner et i store deler tilkjempet resultat, et mål vi har nådd, er mangelen på menneskerettigheter, nasjonalt, politisk, sosialt og økonomisk kjennetegnet på vår tids krise i store deler av verden ellers.

Selvsagt skyldes ikke all elendighet i de tilbakeleggende land sammenstøtet med vestens kultur og imperialismen. Men meget av årsaken ligger nok her, og forstå vi her hele vårt ansvar, gir det et langt bedre grunnlag for en rasjonell politikk enn bare medlidenhet, selv om også medlidenhet er naturlig og berettiget.

Bertrand Russell gir i sin bok «New Hopes for a changing World», som nettopp er oversatt til norsk, et klart bilde av hva det her gjelder. Med sikte på framtiden skriver Russell at vi må få en internasjonal myndighet som kan hindre slike ødeleggende landbruksmetoder som de som har skapt ørkener i Nord-Afrika og Dust Bowl i U.S.A. De som bruker jorden må ikke ha lov til å berike seg ved ødeleggende forbruk av de naturverdier som kommende generasjoner skal leve av. Om oljen i Iran skriver Russell at perserne sier den tilhører dem, engelskmennene og amerikanerne at den tilhører dem, mens russerne i bakgrunnen håper at den snart skal tilhøre dem. I virkeligheten skulle oljen være alle nasjoners felles eiendom. Sosialistene som ellers er fullt oppmerksom på misbruk av privat eiendom, ser ikke farene ved «nasjonal privat eiendom». Med dette mener Russell eiendom ervervet innenfor en nasjon til fortrenghet for andre. Nettopp den slags investeringer er en stadig krigsfare. Det er ifølge Russell ikke nok at råmaterialer blir nasjonalisert. De må bli internasjonallisert og bli rasjonert ut til eventuelle forbrukere etter retningslinjer som har internasjonal godkjennelse. Disse ord av den gamle tenker forenkler kanskje problemene, men de gir iallfall innblikk i de verdenspolitiske spørsmål det her gjelder.

Skal vestens demokratier beholde sin ledende stilling i de deler av verden der de har fått fotfeste gjennom sin kapital og gjennom kolonisasjon, må de ikke bare stole på sin militære styrke. De må kunne peke på et sosialt og økonomisk program som gir tillit.

Vi kan hverken vente eller ønske at vestens folk plutselig skulle oppgi sine posisjoner i øst og sør. Derved ville plassen bare være åpnet for kommunistisk diktatur eller indre oppløsning. Det er reformenes og forhandlingenes vei vi må ønske blir fulgt.

Så sant menneskerettighetene også gjelder folkenes rett til frihet fra politisk, sosial og øko-